

PARTICULARITĂȚI ALE INTERACȚIUNILOR SOCIALE LA COPIII CU DEFICIENȚE VIZUALE ȘI TULBURĂRI DE LIMBAJ

Ana DUDA, psihopedagog, masterand,
grad didactic doi, Instituția de educație timpurie nr. 135
pentru copii cu deficiențe de vedere, RM

Summary. In the present study we explored the specificity of preschool children with language disorders and visual impairments, in terms of orientation towards social interactions in the immediate social environment. Adequate language development ensures more nuanced verbal communication and increases the chances of having quality social interactions.

The assumptions advanced by us, that when applying a psycho-pedagogical intervention program aimed at reducing the difficulties of communication with peers, will facilitate and improve the process of establishing and maintaining interpersonal relationships in children with visual impairments and language disorders.

Keywords: preschool, speech disorder, visual impairment, social relationships, interaction with peers.

Actualitatea cercetării: Când explorăm universul ființei umane, ne confruntăm cu o mare diversitate. Copiii care trec pragul grădiniței ne pun în situația de a căuta mereu noi soluții la problemele abordate. De multe ori găsim soluțiile cele mai bune pentru copii, însă uneori suntem puși în dificultate de complexitatea problemelor. Una dintre aceste probleme o reprezintă copiii cu cerințe educative speciale, în particular - cei cu deficiențe de văz și tulburări de limbaj.

Procesul de socializare a copiilor cu tulburări de limbaj are loc în condiții deprivatate. Tulburarea de limbaj îngustează contactele interpersonale cu colegii și mediul social, care, la rândul său, provoacă diminuarea experienței de comunicare, întârzierea în formarea relațiilor interpersonale mature, primitivitatea și încetinirea percepției sociale și a reflecției, sensibilitatea redusă la estimările altora. Are loc deprivarea comunicativă, emoțională, informațională, socială și de familie. Specificul procesului de socializare afectează formarea competenței de comunicare, inclusiv și natura relațiilor interpersonale.

Lipsa vederii se consideră unul din cele mai grave handicapuri, iar pierderea vederii este una din cele mai grave nenorociri. În toate timpurile a fost actual cercetarea, când existența omului este lipsită de una din simțurile principale.

Copiilor cu deficienți de vedere și TL le este caracteristică relaționarea mai defectuoasă însoțită de conștientizarea realității, lipsa de încredere în sine, comunicare și abilității sociale scăzute, exprimarea emoțiilor, gestionare a fricii, tensiune și agresivitate. Putere de concentrare, atenție, perseverența, interacțiunea și comunicarea cu ceilalți și implicit abilitatea de a trai independent.

În societatea noastră în ultimii ani apar schimbări de ordin sociocultural, care influențează dezvoltarea personalității din punct de vedere volitiv, emoțional și a relațiilor interpersonale la copiii cu deficiențe de văz și tulburări de limbaj.

Acești copii nu sunt speciali în sine, ei au nevoie doar de o abordare personalizată în ceea ce privește demersurile pe care le întreprindem în educația lor.

O caracteristică specială a acestor copii constituie faptul că ei nu sunt în corcondanță cu nivelul obișnuit al așteptărilor față de copil, ei nu se adaptează cu ușurință. În spatele acestei probleme stă și faptul că nici în cadrul familiei, nici al societății, ei nu beneficiază de o stimulare corespunzătoare. Deficitul apărut în urma educației și instruirii necorespunzătoare este totuși reversibil și poate fi compensată chiar și în cazul unor tulburări organice, cu condiția că potențialul copilului să fie activat în mod corespunzător.

Cea mai bună integrare pentru viață a copilului este includerea cât mai timpurie a copilului în grupul de copii, adică în grădinițe. Fiecare copil este diferit și special și are propriile nevoi, fie că este sau nu un copil cu dizabilități. Toți copiii au dreptul la educație în funcție de nevoile lor. Și copiii diferiți au drepturi egale, iar o educație separată ar duce la marginalizare și discriminare, împiedicând formarea încrederii în sine, relaționarea și afirmarea personalității.

În literatura de specialitate autohtonă cât și cea de peste hotare sunt descrise anumite aspecte ale dificultăților de interrelaționare: B.P.Ermacova, G.A.Iacuin, L.I.Sonteva, N.Bucun, A.Bolboceanu, V.Rusnac, T.Vasian, V.Olărescu, T.Vrășmaș, C.Neamțu, A.Gherguț, M.I.Zemțova, A.I.Zotov, P.E. Левина, Л.Ф. Спинова, Л.Б. Халилова, Г.В. Чиркина, С.Н. Шаховская, О.С. Ушакова, А.Н. Корнева, В.М. Акименко, А.Г.Арушанова, Т.Н. Волковска, В.А. Калягина. De cele mai multe ori se discută despre importanța mediului, mai puțin se analizează resursele personale. Puțin se cunoaște care este propriul aport al copilului cu tulburare de limbaj în formarea relațiilor cu ceilalți. În contextul incluziunii, însă, necesitatea asistenței psihopedagogice a dezvoltării relațiilor interpersonale eficiente bazate pe colaborare, susținere, înțelegere etc. la copiii cu tulburare de limbaj a crescut considerabil, ceea ce oferă actualitate temei abordate.

Scopul cercetării studierea specificului relațiilor de interacțiune cu semenii la preșcolarii cu deficiențe de vâz și tulburări de limbaj, elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihopedagogic pentru facilitarea procesului de stabilire și menținere a relațiilor interpersonale a copiilor în cadrul instituției preșcolare.

Ipoteza cercetării: dacă se va aplica un program de intervenție psihopedagogic orientat spre diminuarea dificultăților de comunicare cu semenii, ținând cont de indicatorii subdomeniului: *Dezvoltare socială ale "Standardelor de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani"*, se va facilita și ameliora procesul de stabilire și menținere a relațiilor interpersonale la copii cu deficiențe de vedere și tulburări de limbaj.

Baza experimentală: constituie 10 copii deficiențe asociate (strabism și ambliopie și tulburări de limbaj, dislalie), cu vârsta de 6-7 ani din IET nr. 135 pentru copiii cu deficiențe de vedere din mun. Chișinău.

La prima etapă a experimentului nostru am urmărit să studiem Fișa logopedică și documentația medicală a fiecărui subiect. Ne-am permis să evaluăm vârsta psihologică a limbajului la copii cu deficiențe de vedere. În acest scop am utilizat metoda *Proba Alice Descoedres*, adaptată de E. Vrășmaș și C. Stănică (1997).(tab.1)

Testul sociometric al microgrupului după J. L. Moreno, a fost utilizat pentru stabilirea poziției copilului în grupă. (Fig.1)

Fișa de monitorizare și evaluare a dezvoltării sociale ale copilului de 5-7 ani în baza SÎDC ce conține cei mai reprezentativi indicatori din **Domeniul B. Dezvoltarea personală,**

emoțională și socială, **subdomeniul:** Dezvoltarea socială, **Aspect specific:** Abilități de interacțiune cu copiii de vârstă apropiată.

În tabelul 1 sunt prezentate datele subiecților în conformitate cu gradul de profunzime a acuității vizuale și media vârstei psihologice a limbajului.

Am constatat că la 60% din subiecții examinați cu acuitate vizuală de grad lejer (I) (0,7-1,00) media vârstei psihologice a limbajului este de 5,80 și la 40% de copii ambliopi - grad mediu (II) (0,4-0,6) media este de 5,21.

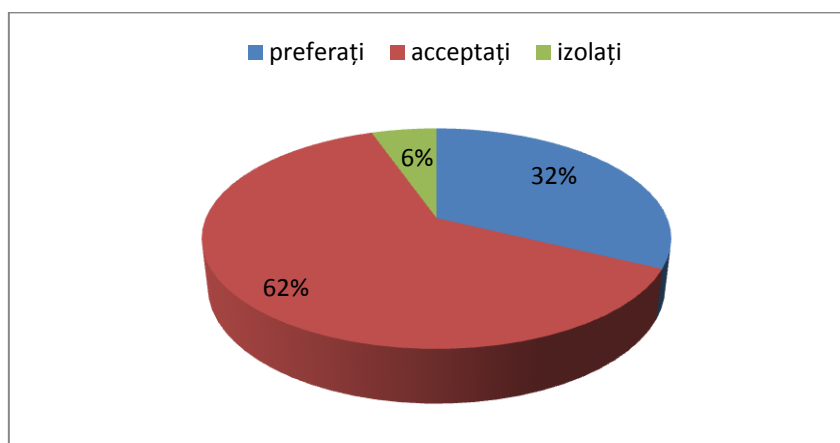
Tabelul 1. Acuitatea vizuală și media vârstei psihologice a limbajului.

AV grade de profunzime	Acuitatea vizuală a subiecților	Vârsta psihologică a limbajului/media
I. 6 copii AV 0,7-1,00	60%	5,80
II. 4 copii AV 0,4-0,6	40%	5,21

Aceasta ne impulsionează să constatăm că leziunile analizatorului vizual duc la încetinirea în dezvoltare a copilului, inclusiv are impact negativ asupra dezvoltării limbajului.

Prezentăm mai jos rezultatele obținute de către subiecții experimentați la **Testul Sociometric al microgrupului.**

Datele ilustrate în figura 1 ne arată, că poziția de preferați în colectivul grupului este ocupată de 32% de subiecți, deasemena printre cei acceptați se includ 62% de subiecți, iar printre izolați se numără 8% dintre subiecți. Aceste rezultate ne vorbesc despre existența în grup a subiecților preferați, acceptați și izolați, acestea fiind vizibile după numărul de alegeri, desemnând existența unei relaționări între subiecți, manifestându-se prin acceptarea sau neacceptarea de către colectiv a unor copii.

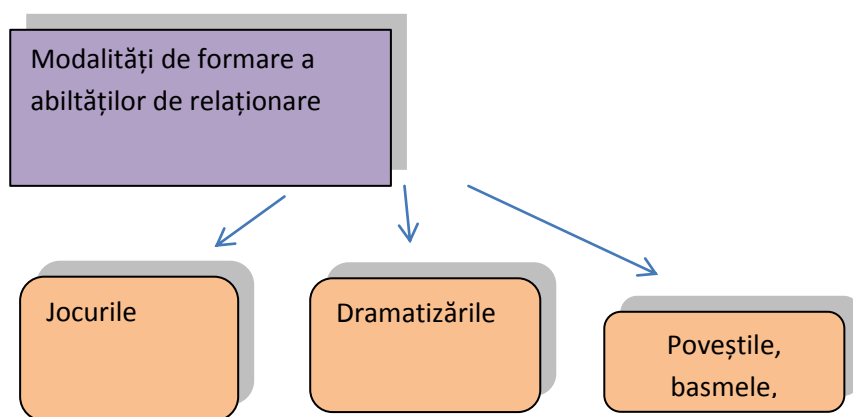
Figura 1. Rezultatele sociometriei grupului de copii deficiențe de vedere și TL.

Monitorizând dezvoltarea copiilor la DOMENIUL: B. *Dezvoltarea personală, emoțională și socială în baza SÎDC*, putem constata următoarele rezultate : 56% - realizat, 29% - în curs de realizare, 15% - nerealizat. Datele evaluării le-am prezentat în figura 2.

Programul de intervenție psihopedagogică pe care l-am aplicat a avut menirea să dezvolte la copiii abilități de interacțiune cu adulții, formarea deprinderilor de relaționare cu copiii de vârstă

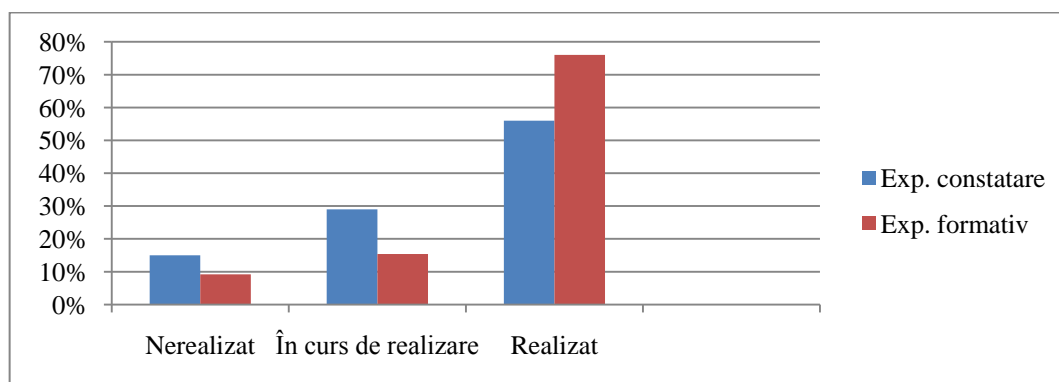
apropiată, acceptarea și respectarea diversității, precum și modalități de remediere și prevenire a conflictelor apărute.

Pe parcursul experimentului am avut în vedere permanent să realizez scenarii didactice care să asigure copiilor contexte necesare pentru a-și forma și dezvolta relații cu copiii din grupă și pentru a-și exprima emoțiile. Acest lucru a contribuit la adaptarea cu mai multă ușurință a copilului la programul din grădiniță, respectarea regulilor grupului, depășirea situațiilor de conflict, formarea abilităților de inițiere a jocurilor, interacțiune în diverse contexte la nivel de grupă, respect față de colegii de joc. În cadrul scenariilor didactice realizate am îmbinat diverse strategii didactice cum sunt: jocul de rol, jocurile didactice, dramatizarea poveștilor, scenetelor, citirea și tălmăcirea proverbelor, lectura poveștilor populare, cât și a celor terapeutice.

Figura 2. Structura programului educațional formativ.

Oferim datele comparative obținute în urma aplicării repetate a Fișei de monitorizare și evaluare a dezvoltării sociale ale copilului de 5-7 ani în baza SÎDC la subiecții cercetați în perioada inițială de cercetare și la etapa de finalizare a programului formative (fig. 3)

Figura 3. Dezvoltarea socială a copiilor de 5-7 ani în baza SÎDC.

În urma aplicării repetate a Fișei de monitorizare și evaluare a dezvoltării sociale ale copilului de 5-7 ani în baza SÎDC au fost obținute de către subiecții experimentați următoarele rezultate,: 76% - realizat, 15% - în curs de realizare, 9% - nerealizat.

Analiza datelor copiilor ne permite să constatăm că un scor înalt s-au înregistrat la indicatorii ce vizează interacțiunea din proprie inițiativă cu copii apropiați ca vârstă, în diferite contexte, cooperarea cu ceilalți copii în rezolvarea unei sarcini dar și recunoașterea greșelilor în relațiile cu alți copii și încercarea de a corecta corecta greșelile în comportament, cerând scuze

la momentul oportun, propunând alte soluții. Rezultate bune am obținut în formarea abilităților de a fi un ascultător activ, de a oferi și a primi complimente colegilor. Totodată capacitatea de a preveni și a soluționa conflictele rămâne o provocare în a continua realizarea demersului didactic prin selectarea celor mai eficiente strategii educaționale în depășirea acestor situații dar și implicarea tuturor agenților educaționali implicați în educația copiilor.

Astfel, eficiența implementării unui program educațional bazat pe lecturarea poveștilor și povestirilor cu rol educativ și utilizarea jocului în activitățile didactice în dezvoltarea socioemoțională a copiilor, este demonstrată de rezultatele obținute de către copii la testele aplicate pe parcursul experimentului, rezultate care dovedesc îmbunătățirea competențelor socio-emoționale la copiii cu deficiențe de vâz și tulburări de limbaj în procesul experimentului formativ și-a demonstrat eficiența.

Concluzii și recomandări. Preșcolarii din grădiniță dobândesc cunoștințe despre emoții, comportamente dezirabile/indezirabile, reguli de conviețuire în grup, de socializare, prin implicarea lor de către educatoare în diferite jocuri didactice, dar și prin povești și povestiri, deoarece preșcolarii la această vârstă tind să imite comportamentele personajelor din povești. Aceste activități permit abordarea globală a cunoașterii sinelui, propriilor gânduri, emoții, ducând la dezvoltarea unei stări emoționale stabile și la formarea unei conduite morale, demnă de conviețuire în societate.

Alegerea acestui subiect pentru cercetare a pornit de la dorința de a identifica, de a proiecta și de a pune în practică situații de învățare în care copiii dobândesc cunoștințe despre propriile lor sentimente, își formează atitudini corecte față de ceilalți colegi și deprinderi de a investiga stările emoționale prin care el trece de-a lungul timpului. Cercetarea prezentată se înscrie în rândul acelor căutări care își propun să obțină date privind rolul grădiniței în formarea copilului, urmărind efectele interacționale asupra dezvoltării acestuia în condiții dirijate și demonstrând efectele formative ale grădiniței.

În cadrul cercetării am confirmat faptul că grădinița, prin acțiunea exercitată asupra preșcolarului influențează dezvoltarea lui socio-emoțională. Din datele de cercetare se desprind o serie de considerații particulare referitoare la gradul și formele de manifestare a sociabilității pentru fiecare grupă de vârstă astfel încât recomandăm alcătuirea unui program de activități variat, flexibil, permanent adaptat la cerințele grupului de preșcolari. Experimentul efectuat mi-a permis să observ formele de manifestare a sociabilității la copiii cu deficiențe de vedere și TL, ca trăsătură de personalitate ce se dezvoltă în cadrul grădiniței noastre.

Aici preșcolarul învață să devină sociabil și să participe împreună cu ceilalți la îndeplinirea unor sarcini, grupându-se la început sub conducerea educatoarei și apoi, treptat, acomodându-se și colaborând. Pe măsură ce realizează experiențe colective învață să respecte regulile, să stabilească relații pe bază de afinitate și să se dezvolte astfel social și emoțional.

Cercetarea de față oferă doar câteva sugestii de astfel de activități care pot fi adaptate sau îmbunătățite, în funcție de creativitatea fiecărei educatoare precum și de nevoile fiecărui copil. De asemenea, nu trebuie pierdut din vedere faptul că dezvoltarea abilităților sociale și emoționale sunt doar o fațetă a dezvoltării copilului și trebuie cultivate în mod sistematic prin activități organizate special în acest scop.

BIBLIOGRAFIE

1. BADEA, E. Caracteristica dinamică a copilului și adolescentului. Iași, 1999.
2. BUCUN, N.; VASIAN T. Relații interpersonale și atitudini ale mediului social față de copiii cu dizabilități. În: Perspectiva psihosocială a asigurării calității educației în Republica Moldova; aut.: N. Bucun, A. Cucer, D. Antoci [et al]. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010, p. 104-125.
3. BUCUN, N.; RUSNAC, V.; PALADI, O. Metodologia de evaluare complexă a copiilor cu cerințe educaționale speciale. Ch.: 2012, 68 p.
4. CINCILEI, I., OLEVSCI, O. Dezvoltarea socio-emoțională a copiilor. Chișinău: Epigraf, 2015.
5. CHELCEA, S. Psihologia socială. București, 2001.
6. MAXIMCIUC, V. Tulburări de limbaj în disontogenii. Chișinău 2019, p.6-12.
7. MUNTEANU A. Psihologia copilului și adolescentului. Editura Augusta, Timișoara, 1998.
8. RACU, A. Psihopedagogie specială. Chișinău, 2007.
9. RACU IG., RACU I. Psihologia dezvoltării. Chișinău, 2007.
10. Standarde de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la 7 ani, Chișinău, 2019, Editura Liceum.
11. VERZA, E. Psihopedagogie specială. București. Editura didactică și pedagogică, 1998.
12. ВОЛКОВА, Л.С. Особенности логопедической работы при нарушениях зрения. În: Логопедия. М.: Владос, 2003, с. 498-505.
13. ГАРКУША, Ю.Ф., КОРЖЕВИНА, В.В., Особенности общения детей с недоразвитием речи//Ребенок. Выявление отклонений в развитии речи и их преодоление/под общ.ред. Ю.Ф.Гаркуши. М.: Издательство НПО «МОДЭК», 2001. 256 с
14. ДРУЖИНИНА, Л.А. Занятия по развитию зрительного восприятия у дошкольников с нарушениями зрения., Челябинск, 2014.
15. ЕРМАКОВ, В.П.; ЯКУНИН Г, А. Основы тифлопедагогики: Развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения. М.: Владос, 2000, 240 с.
16. КАЛЯГИН, В.А. ЛОГОПСИХОЛОГИЯ. М.: Академия, 2006. 320 с.
17. КОЛОМИНСКИЙ, Я.Л. Психология личных взаимоотношений в группе сверстников: Автореф. докт. дис. М., 1984.
18. КОТЫРЛО, В.К. Мотивы взаимоотношения взрослых и детей // Воспитание дошкольников в семье / Под ред. Т.А. Марковой. М., 1979.
19. ЛУКАШОВА, Л.В. Особенности логопедической работы с детьми с нарушением зрения. În: Специальное образование, 2009, № 4 с. 41-48.